

היבטים לשוניים בפרשת אחרי קדשים

דקדוקי קריאה בפרשת אחרי-קדשים, בהפטר, ובראשון של אמר

א בְּקִרְבָּתָם: הקו"ף בקמץ קטן, הר"ש בשווא נח ואין דגש קל בב"ת שלאחריה	
ב בַּעֲנָן: העמדה קלה בב"ת להדגיש את הסגול המורה על מיודע	
ד כְּתָנֶת-בֵּד קֶדֶשׁ: טעם קדמא על המילה בֵּד, אין לקרוא בטעות 'כתנת בד-קדש' ¹	
ז וְהַעֲמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה	
י יַעֲמֹד-חַי: יו"ד ראשונה בקמץ גדול	
יב גַּחֲלִי-אֵשׁ: געיה בגימ"ל	
טז טַמְאָתָם ... טַמְאָתָם: בשתי המילים המ"ם בשווא נח ויש להיזהר מהבלעת האל"ף, לא: מטומות ולא טומותם	
טז כ הַחַי: טעם סו"פ האריך את תנועת החי"ת מפתח לקמץ לכן הה"א מנוקדת בסגול	
טז כו וְהַמְשִׁיחַ: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע, אין לחוש לספרים אשר ניקדו שם חטף פתח שאינו אלא להורות על הנעת השווא	
טז כט בַּעֲשׂוֹר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע.	
האזרח: בזקף קטן, ולא גדול. בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים	
יז ג יִשְׁחָט... יִשְׁחָט: החי"ת בפתח	
יז ד וְאֶל-פֶּתַח: על פי רוב מוטעם בגרש	
יז יב לֹא-תֹאכַל דָּם: טעם נסוג אחור לת"ו. לֹא-יֹאכַל דָּם: טעם נסוג אחור ליו"ד	
יז יג בַּעֲפָר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע ²	
יח ב אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי	
יח ה וְחַי: וי"ו קמוצה ³	
יח ז לֹא תִגְלֶה ... לֹא תִגְלֶה: כאשר המילה מוטעמת באתנח הלמ"ד בצירי, וכאשר היא בטיפחא (טרחא) הלמ"ד בסגול	
יח כ שְׂכַבְתָּךְ: הכ"ף בקמץ קטן וכן הוא בהמשך פס' כג. לְטַמְאָה-בָּהּ: הטי"ת בקמץ קטן, התיבה מוטעמת בטעם סו"פ בלבד	
יח כא לְהַעֲבִיר: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה	
יח כג לְרַבְעָה: כאן הה"א במפיק. בקדושים כ טז ללא מפיק.	
תָּבֵל: המילה כולה בסגול ⁴ , הקורא בצירי או במלרע משנה משמעות	

¹ טעות נפוצה שמקורה ברצון הבלתי מודע מצד הקורא 'לאזן' את מספר ההברות משני צדי היחידה, הכוונה היא שהקורא על פי הטעות מקבל 3 הברות מצד ימין (אם נספור את השווא הנע כהברה לצורך העניין) ו-3 הברות משמאל. כאשר הנכון הוא 4 מימין ו-2 משמאל.

² כן צריך לנקד בברכת כיסוי הדם, לגורסים מילה זו בברכה.

³ רבים נכשלים בציטוט הפסוק וקוראים וי"ו בשווא.

⁴ נוסף לסימן המסורה 'הארץ מתחת' כלומר כשהטעם למטה הוא במשמע ארץ, יש סימן אחר של ר"א בחור שני פסוקים במשלי: ו טז שֶׁשׁ-הָנָה שָׁנָא ה' כלומר תָּבֵל בניקוד סגול בעל שש נקודות תחת האותיות הוא תועבה שה'

יח כד אַל-תִּטְמָאוּ: העמדה קלה בתי"ו מפני הגעיה שם, יש להיזהר בקריאתה בחיריק (משקל סביל בנין התפעל) ולא בשווא (משקל פעיל)
 יט ט וּבְקִצְרָכֶם: געיה בוא"ו והבי"ת בשווא נח
 יט י לַעֲנִי: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המסמל מיודע
 יט יד וִירָאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: דגש חזק במ"ם⁵
 יט טו תִּהְדָּר: הה"א בשווא נח ודגש קל בדל"ת
 יט יט כָּל־אֵיִם: הלמ"ד בשווא נח והאלף קמוצה לא כָּלִים⁶
 יט כ וְהַפְדָּה: הה"א בקמץ קטן. חֲפָשָׁה: שי"ן ימנית
 יט כח וְשָׁרֵט: שי"ן שמאלית
 יט לא לְטִמְאָה: הטי"ת בקמץ קטן, המ"ם בשווא נח כך שהאל"ף תישמע, לא לְטָמָה (ובמבטא ספרדי: לא לטומה)
 יט לה וּבְמִשְׁוֹרָה: שי"ן שמאלית
 יט לו מֵאֲזֵנֵי צֶדֶק: טעם נסוג אחר למ"ם. אֵיפֶת צֶדֶק: טעם נסוג אחר לאל"ף
 כ ג וְאֲנִי: בגרשיים ולא ברביע כפי שמופיע בחלק ניכר מהדפוסים. טִמְאָה: טי"ת פתוחה ודגש חזק במ"ם, זאת צורת הפועל ולא שם תואר
 כ ד הָעֵלֶם יַעֲלִימוּ: העי"ן בשווא נח בשתי התיבות
 כ ו וְאֶל-הַיַּדְעָנִים: הדל"ת בשווא נע בגלל הדגש
 כ יב תִּבְלֶה: המילה כולה בסגול ובמלעיל, הקורא בצירי משנה משמעות
 כ טז לְרִבְעָה: כאן אין מפיק בה"א
 כ יז וְהִיא-תִּרְאֶה: התיבות מוקפות וכך יש לקרוא⁷
 כ יח הָעֵרָה: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה
 כ כו וְהֵייתֶם לִי: טעם נסוג אחר ליו"ד, הה"א, על אף הקושי, בשווא נח ואחריה יו"ד מנוקדת בחיריק
 הפטרת אחרי עמוס ט:
 ז כְּשֵׁיִם: השי"ן בחיריק חסר והיו"ד אחריו בחיריק מלא, יש לקרוא: כושי-י"ם, דין דומה לגבי וּפְלִשְׁתִּיִּם בהמשך הפסוק
 ט וְהִנֵּעוֹתִי: הוא"ו בפתח והטעמה מלעיל, כן הוא במדויקים. בקורן ודומיו, הטעם בתי"ו – ואינו נכון!
 י כָּל חֲטָאֵי עַמִּי: טעם טפחא בתיבת כָּל

שווא; ל כד אֲרִבְעָה הֵם קִטְצֵי-אֲרָץ המילה תבל כשהיא בצירי יש לה ארבע נקודות תחת האותיות היא במשמע של ארץ.

⁵ יוצא מהכלל, אתי מרחיק מדגיש רק בהברה מוטעמת

⁶ בשני המקומות האחרים בפסוק האלף פתוחה, וכמובן גם שם להיזהר מהבלעת האל"ף.

⁷ בקורן ואחרים מוטעם וְהִיא תִּרְאֶה ואינו מדויק.

יא הנפלת: הפ"א בסגול⁸ למרות האתנח!

יב עשה זאת: טעם נסוג אחור לע"ן

יד נשמות: ש"ן פתוחה ודגש חזק במ"ם, מלשון שממה ולא רבים של נשמה

ראשון של אמור:

ב לשארו: להיזהר מהבלעת האל"ף. לא לשרו! עם זאת השי"ן בשוא נח

ג ולאחתו: כאן הוי"ו בשוא והלמ"ד פתוחה⁹, העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה

ד לא יטמא בעל בעמיו: מוטעם מרכא-טפחא, מונח-אתנחתא, אין לקרוא 'לא-יטמא בעל,

בעמיו'. להחלו: הטעמה כפולה: מאיילא בה"א וסר"פ בלמ"ד

ו והיו קדש: טעם נסוג אחור לה"א

ז מאישה: יש להקפיד על קריאת המפיק להבדילו מה'אשה', ללא מפיק, המוזכרת כמה תיבות לפני כן

י על-ראשו | שמן: יש כאן מונח לגרמיה¹⁰

יג אשה בבתוליה: הבי"ת הראשונה רפה¹¹

טז ב אליהוא (הגיגים¹²) ואל-יבא בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת אל-פני הכפרת אשר על-הארץ ולא ימות

בחץ שנון הבאתי את ברויאר:

הרב ברויאר ז"ל הקדיש חצי עמוד בספר טעמי המקרא לפסוק זה (ע' 378).

הוא מביא את שד"ל שטוען שיש רמז למדרש (מנחות כז:): וזוהא אותו. כי ר' יהודה שם מבטא דעת יחיד שהחלוקה נועדה להבדיל בין חומרת האיסור של כניסה למקדש (=לאו) לכניסה לקודש הקדשים (=מיתה). לא סביר שחז"ל נוטשים דעת רבים ומטעימים לפי דעת יחיד. והרב בשיטתו הרגילה אומר כי חילקו את הפסוק על פי 'דרכי הקריאה', כלומר, חלוקה נוחה לקריאה.

א"ה: דרכו של ידידנו לדבר ברמזים, לפניכם סוגיית התלמוד

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כז עמוד ב

וטהורים שנכנסו לפני ממציתתן להיכל כולו – בארבעים [מלקות ארבעים], מבית לפרכת אל פני הכפרת – במיתה [מיתה בידי שמים]; רבי יהודה אומר: כל היכל כולו ומבית לפרכת – בארבעים, ואל פני הכפרת – במיתה. במאי קא מיפלגי? בהאי קרא: ויאמר יי אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות, רבנן סברי: אל הקודש בלא יבא, מבית לפרכת ואל פני הכפרת בלא ימות; ור' יהודה סבר: אל הקודש ומבית לפרכת בלא יבא, ואל פני הכפרת בלא ימות. מ"ט דרבנן?

⁸ ולמרות ההרגל וצריך לתקן בשיר ובברכת המזון של סוכות

⁹ בפרשת נזיר במדבר ו ז: ולאחתו וי"ו שרוקה ולמ"ד בשוא נח

¹⁰ עפ"י ספר "טעמי המקרא" מאת הרב ברויאר, עמ' 66.

¹¹ על אף שהיה מקום לחשוב שיש כאן דין צבותות (שתי אותיות בגד"כפת בראש מילה ומאותו מוצא (לא כל צירוף!)) כשלפניו תיבה המסתיימת בהברה פתוחה ומוטעמת בטעם מחבר, כגון 'ותתפשוהו בבגדו' או 'ואכבדה בפרעה'. אך דין זה מתקיים רק כאשר הראשונה מבין השתיים מנוקדת בשוא נע וכאן הבי"ת מנוקדת בחירק. יש ספרים שהשתבשו בזה.

¹² <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?f=10&t=444>

אי ס"ד כדקאמר ר' יהודה, לכתוב רחמנא אל הקודש ואל פני הכפרת ולא בעי מבית לפרכת, ואנא אמינא: היכל מיחייב, מבית לפרכת מבעיא? מבית הפרכת דכתב רחמנא למה לי? ש"מ במיתה. ור' יהודה? אי כתב רחמנא אל הקודש ולא כתב מבית לפרכת, הוה אמינא: מאי קודש? מבית לפרכת, אבל היכל לאו נמי לא. ורבנן? ההוא לא מצית אמרת, דהיכל כולו איקרי קודש, שנאמר: וְהִבְדִּילָהּ הַפֶּרֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים (שמות כו, לג). ורבי יהודה מ"ט? אי ס"ד כדקא אמרי רבנן, לכתוב רחמנא אל הקודש ומבית לפרכת ולא בעי אל פני הכפרת, ואנא אמינא: מבית לפרכת במיתה, אל פני הכפרת מבעיא? אל פני הכפרת דכתב רחמנא למה לי? ש"מ: אל פני הכפרת במיתה, מבית לפרכת באזהרה.

לפני שנמשיך בדברי אליהוא, אנסה להסביר למי שאינו רגיל בים התלמוד. טמא שנכנס לחצר המשכן כלומר לעזרה (עזרת גברים) חייב כרת. טהור שנכנס להיכל שלא לצורך עבודה באיסור לאו, וחיובו מלקות ארבעים. אם נכנס לקודש הקדשים לדעת רבנן חייב מיתה בידי שמים; לדעת ר' יהודה גם בקודש הקדשים חייב מלקות, אלא אם כן נכנס בין הבדים של הארון כנגד הכרובים, שאז לכל הדעות חייב מיתה בידי שמים.

מחלוקתם לפי הסבר התלמוד הוא בהבנת הפסוק וְאֵלֶּיבָא בְּכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפֶּרֶת אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת. לפי חכמים מִבֵּית לַפֶּרֶת אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת נחשב מקום אחד, וְאֵל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת אינו חמור מאשר מִבֵּית לַפֶּרֶת¹³; לפי ר' יהודה וְלֹא יָמוּת הוא רק אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת.

נעבור לחלוקת הטעמים.וְאֵלֶּיבָא בְּכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפֶּרֶת [אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת] בִּי בְּעֵזְרָא אֶרְאֶה עַל־הַכֶּפֶרֶת:

במבט שטחי חלוקה זו היא דעת ר' יהודה. האתנח חוצץ בין מִבֵּית לַפֶּרֶת, ובין אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת. אבל זוהי טעות!

יהיו שיקולי הטעמים מובנים או לא, אם ברמת פשוטו של מקרא יש כאן שני מקומות, הרי חסרה כאן אזהרה על אחד מהם. גם בדעת חכמים הדרשה סוטה מפשוטו של מקרא. אֶל־הַקֹּדֶשׁ אינו מתפרש על ההיכל אלא על המקום שחיובין עליו מיתה.

בדרש יש כאן שני מקומות או שלושה, ומוזכרים שני עונשים. חכמים מחלקים בין ההיכל לקודש הקדשים; ור' יהודה מחלק בין מול הארון ובין ההיכל וקודש הקדשים שאינו מול הארון אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת.

וכיון שבפשוטו של מקרא מדובר במקום אחד, על כרחך אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן הוא פירוש או תמורה לנאמר לפני האתנח אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפֶּרֶת. לכן הטעמים אינם נוטים או מכריעים לשום צד.

המשך דברי אליהוא: ראוי להזכיר פה גם הכתב והקבלה (יעקב צבי מקלנברג) שפרש בשם ר' לייב שפירא כי 'ו'אל' יבא נאמר בגלל גילוי השכינה על הכפרת בין שני הכרבים¹⁴. ולכן האתנח ב'לפרכת'.

ומענין להשוות לויקס הנכרי [ע' 41], שסובר כי יש פה דוגמה שפסוק אינו מתחלק על פי הניתוח, אלא בתוך החלק הראשון, על מנת להבליט את הביטויים העיקריים של הפסוק, או בין שני ביטויים מקבילים. כן ויקס מסביר פסוקים אחרים, כגון ישעיה נב א'¹⁵, ישעיה נד

¹³ אולי מוטב להגדיר ש'מִבֵּית לַפֶּרֶת' אינו פחות חמור מאשר אֶל־פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן.

¹⁴ כוונתו למקרא שמות כה כב מעל הכפרת מבין שני הכרבים

¹⁵ עורי עורי לבש עיניך לבש בגדי תפארתך ירושלם עיר הקדש כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא:

א¹⁶. כן בפסוקנו - ולא ימות מתיחס כדעת חכמים גם לכניסה אל מבית לפרכת, וגם אל הכניסה אל פני הכפרת אשר על הארון. והטעמים מחלקים ביניהם. וראה גם עונשם: לדעת ר' יהודה, כניסה לקודש בלאו, כניסה אל פני הכפרת במיתה. ועוד אומר ויקס, כי לו נפסקה ההלכה כדעת ר' יהודה, יכולנו לחשוב שהטעמים הותאמו להלכה. אך יען כי זאת רק דעת יחיד, ברור כי הטעמים לא התחשבו בהלכה. מענין לראות שנכרי מסוגל להגיע לתובנה הזאת! א"ה: על עצם הדבר שאפשר ללמוד ביאורי מקראות או חז"ל מחכמי אומות העולם, דיבר ר' ברוך אפשטיין ז"ל בעל תורה תמימה בספרו מקור ברוך במבוא החל מעמ' 80. מובאים כאן חלקים מדבריו. תחילה הוא מביא את דברי רבי יעקב ב"ר אבא ב"ר שמשון אנטולי חתנו של ר"ש אבן תיבון.

„שאין ראוי לחכם לתפוס אותי על זה, וגם לא לבנות את

הדבר אך ורק מפני זה שזה שאמרו איננו מבני עמנו, יען כי

אין לבהון כל דבר רק מצד עצמו, ולא מצד אומרו, והלא

תראה, כי משה רבינו קבע בתורה פרישת ואתה תחזה
ובהמשך מביא מדברי ר' יוסף אבן עקנין תלמיד הרמב"ם בפירושו לשיר השירים.

„והיבד רבי שמואל הנגיד את ספר „העושר“, והרבה להביא

בו מפירושי הנוצרים, כי רבי מצליח, דיון בסיציליאה, בשובו

מבנדר, שלח להנגיד אגרת בספור היו רבינו האי נאון

ומעלותיו החשובות. ובתוך שאר הדברים סיפר, כי ביום

אחד נפל הדבור בבית הישיבה של הנאון אדות הפסוק

בתהלים (קמ"א) שמן ראש אל יני ראשי, ונתלקים בו הנאספים,

ורמו הוא, רב האי, לרבי מצליח, שילך אל קתוליק הנוצרים

וישאלהו מה שנמצא אתו בפירוש זה הפסוק, ולא הוטב הדבר

בעיני רבי מצליח. וכראות הנאון ז"ל, כי קשה עליו הדבר,

התרעם עליו ואמר, כי האבות והצדיקים הקדמונים לא נמנעו

מלחקוד אחד פירוש המלות אצל בעלי אמונות שונות, וגם

אצל רועי צאן ובקר, כמקובל אצלנו, והלך רבי מצליח אל

הקתוליק ושאל את פיו ובא והשיב וכו' „עכ"ל א"י.

בהערה מביא המקור ברוך שגם הקתוליק לא נתן באור מספיק לאותו מקרא, ולכן הוא מציע שם פירוש משלו.

ונשוב לענייננו. לעניות דעתי אין קשר בין חילוקי הדעות ובין פיסוק הטעמים.

טז ח פרשה וטבעה ד"ר משה רענן שבת בשבתו אח"ק עה ונתן אהרן על-שני השעירים
גְרָלוֹת המשנה ביומא (ג,ט) מתארת ביתר פירוט את אופן עריכת הגורלות:

¹⁶ רַבִּי יַעֲקֹבִי לֹא יִלְדֵה פְּחִי רָגָה וְצִהְלִי לֹא-חֲלֵה כִּי-רַבִּים בְּנֵי-שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה אָמַר יי:

בא לו למזרח העזרה, לצפון המזבח, הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו, ושם שני שעירים. וקלפי היתה שם, ובה שני גורלות, של אשכרוע היו, ועשאו בן גמלא של זהב, והיו מזכירין אותו לשבח.

בגמרא (יומא, לז,א) אנו לומדים שניתן להשתמש גם בעצים נוספים: "גורלות, של כל דבר. פשיטא! לא צריכא, לכדתניא: לפי שמצינו בציץ שהשם כתוב עליו, והוא של זהב, יכול אף זה כן? תלמוד לומר 'גורלי' 'גורלי', ריבה. ריבה של זית, ריבה של אגוז, ריבה של אשכרוע".

בשורות הבאות ננסה לבדוק מהו האשכרוע ומדוע למעשה השתמשו בו לגורלות?

שני מינים מאותו סוג

האשכרוע (Buxus) הוא סוג הכולל כ- 70 מיני עצים ושיחים. באזורנו מצויים שני מיני אשכרוע. אשכרוע ארוך עלים (longifolia Buxus) שהוא עץ הגדל בהרי הלבנון, הרי אמנה, הרי אנטיוכיה וצפון אנאטוליה, והשיח אשכרוע ירוק-עד (Buxus sempervirens) הגדל בהרי פונטוס באסיה הקטנה, צפון יוון ואיטליה ומערב אירופה. י. פליקס סבר שהשם אשכרוע המופיע במקורות מכוון בעיקר לאשכרוע ירוק-עד, אולי משום ששרידים מעטים מעץ זה נמצאו ככלים שיובאו מחו"ל. יש חולקים, וסבורים שהמין העיקרי הוא האשכרוע ארוך העלים הנפוץ יותר בסביבה הקרובה לארץ ישראל ולא באשכרוע ירוק-עד שאיננו גדל במזרח הקרוב.

שימושי אמנות

גידולו האיטי של האשכרוע גורם להתפתחות עצה הומוגנית, כבדה וקשה (כנראה הקשה ביותר באירופה). בעת העתיקה מינים אלו היו מבוקשים מאד לצורך התקנת כלים, רהיטים וגילוף, גם בזכות המרקם העדין שלהם וצבעם הבהיר. עצים אלו לא התאימו לבנייה משום שלא היו גבוהים די הצורך על מנת להפיק מהם קורות ארוכות וקוטרם מגיע ל- 15-20 ס"מ בלבד.

פליניוס כתב: "בין העצים תופס האשכרוע (buxus) את השורה הראשונה בזכות העצה החלקה, הקשה ובעלת הגוון הבהיר". עדות ארכיאולוגית לשימוש באשכרוע לבניית רהיטים נמצאה ב"חדר השרוף" בשטח G בעיר דוד. מתחת למפולת נמצאו, בין שאר השרידים, שברי עץ שהיו חלק ממשענת של כסא שגולפה בדגם תימורה. מאחר והאשכרוע לא גדל בארץ הניחו החוקרים שהרהיט יובא מסוריה, דבר שהעיד על עושרם של בעלי הבית. גם בימינו משמש האשכרוע בתעשיית חפצי אמנות במיוחד לפיסול וחרטה בדומה לשן (ivory) וכן ליצירת כלי נגינה.

אש מדורה

מלכתחילה הוכנו הגורלות מעץ אשכרוע בגלל יופיו ובגלל היותו עץ יוקרתי. רק מאוחר יותר תרם בן גמלא גורלות עשויים זהב שכמובן היו יוקרתיים יותר. העצה של האשכרוע הייתה מבוקשת מאד ולכן גם בעלת ערך רב דבר שהקנה לחפצים העשויים ממנה מעמד מיוחד. ביטוי לערכו הרב של עץ האשכרוע ניתן ללמוד מדברי הגמרא בשבת (קכט,א):

אמר שמואל: הקיז דם ונצטנן, עושין לו מדורה, אפילו בתקופת תמוז. שמואל צלחו ליה תכתקא דשאגא, רב יהודה צלחו ליה פתורא דיונה. מפרש רש"י: "צלחו ליה תכתקא דשאגא - לא מצאו עצים מוכנים להיסק ביום הקזה, וצוה ובקעו כסא של תדהר, שהוא מעולה בדמים. פתורא דיונה - מין ארז הוא, ורבינו הלוי אמר בוי"ש".

על פי דברי הגמרא קיימת סכנה רבה בהצטננות לאחר הקזת דם ומותר להדליק מדורה בשבת אפילו בתקופת תמוז. כדי להדגיש את חשיבות הדלקת המדורה מספרת

הגמרא על כך שבקעו עבור שמואל רהיטים העשויים מעצים יקרים לצורך הבערת אש ביום הקזה. רש"י מפרש ש"יונה" הוא ארז ובשם רבינו הלוי הפירוש בוי"ש, שמו של האשכרוע בצרפתית עתיקה. למעשה ייתכן ואין סתירה בין הפירושים שהרי האשכרוע נמנה בין עשרת מיני הארזים שמנה רב (בבא בתרא, פ"ב).

מפני הרמאים

הריטב"א (יומא, לז"א) מציין גם את חוזקו של העץ: "ריבה של זית ושל אגוז ושל אשכרוע. פירוש לאו דוקא אלא ריבה כל דבר ואפילו של עץ, ורבנן אמרו באלו למצוה מפני שהם חזקים ויפים".

מיני עצים אלו נמנו גם כמינים מהם יש להכין מחק המשמש להחלקת פני כלי מדידה על מנת להבטיח שכמות המוצר שבתוכם תהייה מדויקת בעת מכירתו: "ת"ר: אין עושין המחק של דלעת מפני שהוא קל, ולא של מתכת מפני שהוא מכביד, אבל עושהו של זית ושל אגוז של שקמה ושל אשכרוע" (בבא בתרא, פ"ט, ב). בניגוד לגורלות שבהם אין חשיבות רבה למאפייני העץ מלבד יופיו הרי שהמחק צריך להיות מעץ קשה ויציב, ואכן, האשכרוע מצטיין במאפיינים אלו.

שימוש מעניין היה לעץ האשכרוע בייצור מסרקים לפליית כינים. שני מסרקים, לפני כאלפיים שנה, שבוודאות שימשו למטרה זו נמצאו בחורבות קומראן. כנראה שהעצה הקשה התאימה במיוחד לבניית מסרק בעל שיניים עדינות היכולות לעמוד נגד התנגדות שיער סבוכ.

לְעִזְאֵל: ידועים דברי ראב"ע על פסוק זה. ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל, תדע סודו וסוד שמו; כי יש לו חברים במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז: בהיותך בן שלשים ושלש תדענו. ידועים גם דברי הרמב"ן שגילה את הסוד.

הרב משולם ראטה בספר מבשר עזרא מפנה לאחרים שטעו טעות גסה בהבנת הראב"ע.

בפ' אחרי "בהיותך בן ל"ג", ע"י רמב"ן ותוס' עה"ת ותשו' מהר"ם ב"ב ומטפחת

וזרע קודש מ"ט, ע"י הקדמת מק"ג. והרו"ה מזכיר שמ"ש אבי עזר וגם פ"ל שכיוון

לקאפיטעל ל"ג — טעו, כי הקאפ' חידש המעתיק לנוצרים.

לא מצאתי באביעזר שהזכיר קאפיטל לג, אבל אין בספר ויקרא רק עשרים ושבעה פרקים לפי החלוקה הנוצרית. ואם הכוונה לסוף הפרק הזה טז, הרי כל עניין יום הכיפורים נמצא בפרק זה, בעל לד פסוקים, ואולי זו כוונת אותם מפרשים ללא קשר לחלוקה הנוצרית.

טז טז וְכַפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטּוֹמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם הָרַב מִשּׁוֹלֵם

ראטה ז"ל בספרו מבשר עזרא מפנה לפירוש ראב"ע ומביא את דבריו.

א"ע פ' אחרי (ט"ז ט"ז) "וטעם וכפר על הקדש להיות הדם כופר שלא ישחת

בעבור טומאת הטמאים". וע"י לעיל.

אליהוא (הגיגים) טז כ וְכָל־הַמִּכְלֵל מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֶהֱל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ

וו החיבור בשני המשלימים האחרונים בדרך כלל מחייבים חלוקה לפני המשלים האחרון.

א"ה: אינני יודע למה לרמוז! אני משער שכוונתו, שהפסק הזקף אֶת־הַקֹּדֶשׁ גדול מהפסק

הטפחא וְאֶת־אֶהֱל מוֹעֵד, וצפוי היה להטעים אֶת־הַקֹּדֶשׁ ברביע (וממילא וְכָל־הַמִּכְלֵל במפסיק קטן יותר

כמו מונח לגרמיה).

אלא פה הושפע מפסוק בהמשך [לג וכפר את־מקדש הקדש ואת־אהל מועד ואת־המזבח וכפר ועל הכהנים ועל־כל־עם הקהל וכפר:], ששם יש תוספת בסוף 'וכפר', והחלוקה דומה. וראה בתורת כהנים [אחרי־מות ד] על פסוקנו: 'מכפר את הקדש' זה לפני ולפנים. את אהל מועד זה ההיכל. ואת המזבח זה המזבח הפנימי: כל אחד כפרה בפני עצמו. וראה עוד רמב"ן על פסוק יח, וכן הופמן על פסוק כ. [= שיעורי בית: מה, חשבתם שאעשה לכם הכל?]

יז ג-ד: איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או־כֶּשֶׁב או־עֵז בַּמִּחְנֶה או־אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה: וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: הרב משולם ראטה בספר מבשר עזרא מביא את פירוש ראב"ע ומעיר עליו.

א"ע פ' אחרי מות י"ז ב' וזו המצוה תלויה גם בבית המקדש רק בכל מקום שהוא קרוב לירושלים, והקרוב ידענו מדברי קבלה כי אם היה המקום רחוק יזבח ויאכל בשר, ורבים אמרו כי הבישר אסור בגלות וכו' (וכוונתו לפי רס"ג בדניאל). וזה נגד ההלכה, כי מדברי קבלה אין לו מקום וזכר בש"ס ובשום מקום. ועי' רמב"ן ואוה"ח בפ' בשר תאווה בפ' ראה. אולי כוונת הראב"ע למ"ש חז"ל בפסח דרך רחוקה מפתח עזרה לחוץ. ועי' א"ע בפ' ראה שם.

הערה נוספת של הרב משולם ז"ל
ועי' פ' אחרי י"ז פסוק י"ג "ובפ' ראה אנכי אפרש סוד זה הפסוק" וכוונתו לפי
בפ' ראה (י"ב ט"ז) לענין אכילת חלב כמ"ש בפ' צו, ועי' רמב"ן ראה שם.

עוד הערה על דברי ראב"ע שעל נבלה וטרפה לוקה במזיד ומביא חטאת בשוגג.
ובפ' אחרי שם פסוק י"ד "ואם בשגגה יביא חטאת", וזה אינו רק בחייבי כריתות.
אולי כוונת ראב"ע למקרא שלפניו על אכילת דם.

פ' אחרי י"ח כ"ח "או חסר מלת היא כאשר היא קאה". ועיל' לעיל בענין "חפץ ביקרו", ו"מושל בגוים".

יט כ והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדה או חפשה לא נתן לה
שו"ת קול מבשר מהרב משולם ראטה ז"ל חלק ב סימן ד
ונוראות נפלאות על כ"ג שכתב כי הרמב"ן ואבן עזרא בפ' קדושים מפרשים לפי
הפשט דשפחה חרופה היא עבריה ופילגש, והאריך בזה קצת כסיוע לדבריו בנדון
נשואי ערכאות. והנה בפירוש אברבנאל עה"ת פ' קדושים אחר שכתב על שפחה
חרופה: וענין המצוה הזאת לפי קבלת חכמינו ז"ל הוא בחציה שפחה וחציה בת
חורין וכו', כתב: אמנם הראב"ע כתב שבאמה העבריה הכתוב מדבר והיא אשר
יעדה האדון לו או לבנו. ואין הדבר כן שהרי הכתוב אומר עליה פִּמְשָׁפֶט תִּבְנוֹת
יַעֲשֶׂה לָהּ (שמות כא, ט) והיא אם כן אשת איש גמורה, ועוד כי לא נמצא בכתוב
שתקרא האמה העבריה שפחה רק כשתמכר לעם נכרי וכו' והנה כל שפחה תקרא
אמה ולא כל אמה שפחה כמו שאמר מהם תקנו עבד ואמה, סוף דבר אין ראוי

לחלוק על קבלת רבותינו המקודשים ז"ל כי הם עמדו בסוד ה', והתימה מהראב"ע שנפתה מדברי הקראים ומפירושיהם לקח הדעת הזו, עכ"ל האברבנאל ז"ל. ובאמת הראב"ע בעצמו סיים בסוף דבריו: והמעתיקים אמרו שחציה חפשית וחציה אמה והוא האמת, הרי ביטל דעתו מפני דעת חז"ל כמו שנמצא בכמה מקומות בפירושו של הראב"ע. אבל ביותר תמה תמה אקרא על כ"ג שחשב על הרמב"ן שהוא אחד מאבות העולם בדברי הלכה שיחלוק על הלכה מפורשת במשנה (כריתות פ"ב) וברייתא דתורת כהנים (פ' קדושים) ובגמרא (כריתות דף י"א וגיטין דף מ"ג ועוד), ואם הרשה לעצמו לפעמים בפירושי המקראות בדברי אגדה לפרש ע"ד הפשט אבל חלילה לו לנטות מדברי חז"ל בדבר הנוגע להלכה (ועיין בספרי קול מבשר ח"א סי' ל"ח ד"ה: ובדרך זה יש ליישב דברי הרמב"ן עה"ת). ולדעת ר' ישמעאל שפחה חרופה היא שפחה כנענית גמורה המיוחדת לעבד עברי, אבל ליכא מאן דאמר (זולת הקראים כמ"ש האברבנאל) שהיא עבריה ופילגש כמ"ש כ"ג בשם הרמב"ן, דא"כ הקדושין הם קדושין גמורין והיא אשת איש גמורה וחייבין מיתה ולא סגי בקרבן ומלקות, אבל רמב"ן סובר כר' עקיבא שהלכה כמותו שהיא שפחה כנענית שחציה בת חורין ומקודשת לעבד עברי (ועי' קדושין דף ו' ע"א בפירש"י ד"ה שכן ביהודה ותוס' שם ד"ה משום וד"ה שכן, ועי' רש"י גיטין דף מ"ג סוף ע"א ד"ה המאורסת לעבד עברי) ורמב"ן חולק על רש"י רק בפירוש מלת נחרפת ומלת בקרת אבל בעיקר ענין שפחה חרופה מפרש ג"כ כפירש"י בחציה שפחה וחציה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכן פירשו כל המפרשים גם בעלי הפשט כמו הרד"ק בשרשים והספורנו ור"ש בן מלך בס' מכלול יופי, ובעל עקידה ואברבנאל, ועי' מורה נבוכים ח"ג סוף פרק מ"א כתב שפחה חרופה היא משולחת בהפקר שאינה לא שפחה גמורה ולא בת חורין גמורה ולא אשת איש גמורה כמו שביארה הקבלה בפירוש זאת המצוה עכ"ל. ומ"ש רמב"ן לשון פילגש, הוא מצד חציה שפחה שמסרה לו האדון לשם תשמיש להוליד בנים ואחר שחרור חציה קידשה העבד עברי בקדושין. ומ"ש כ"ג בסיום דבריו ולהרמב"ם אף שסובר דפילגש בלא קדושין אין הכרח לדעתו שאינה אשת איש לדין מיתת ב"ד וכו', דבריו אלו מרפסין איגרא ואין להם פנים בהלכה כלל. ובמק"א הארכתי בבירור השיטות בענין פילגש ובדברי הריב"ש סי' שצ"ה וסי' שצ"ח ותשב"ץ ח"ג סי' מ"ז ושאלת יעב"ץ ח"ב סי' ט"ו. ומחמת כאב עיניים שאני סובל כעת ל"ע קשה עלי הכתיבה ולקצר אני צריך. והנני ידידו דוש"ת באהבה והוקרה רבה ומברכו בכט"ס משלם ראטה

לֹא תֹאכְלוּ עַל-הָדָם

שו"ת קול מבשר חלק ב סימן כג

וכן מן הכתוב לֹא תֹאכְלוּ עַל הָדָם (ויקרא יט, כו) למדו בסנהדרין דף ס"ג ע"א חמשה אזהרות על פי חמשה פירושים שונים. וכן כתב בפירש"י עה"ת, והרשב"ם שם כתב: לפי פשוטו דבר הלמד מענינו לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא תִעֻנְגוּ, אף זה יעשו כחוקות הגוים שאוכלים על קבר ההרוג לשם מכשפות וכו', ורבותינו דרשוהו בכמה ענינים במסכת סנהדרין עכ"ל, ובפירוש הרשב"ם כתב גם הראב"ע והביא מן הכתוב אצל שאול הִנֵּה הָעָם חָטְאִים לָהֶם לֹאכְלֵי עַל הָדָם (שמואל א, יד, לג), וכן פירש ר"ע ספורנו, וגם הרמב"ן שם אחר שכתב בזה"ל: להרבה פנים נדרש בסנהדרין לשון רש"י, והעולה משם לפי הסוגיא שהם כולם מן התורה שכלל הכתוב כל אכילות הדם בלאו אחד וכו', סיים שם הרמב"ן: ועל דרך הפשט הוא מין ממיני הכשוף או הקסמים כי הוא

דבר למד מענינו וכו' עיין שם והוא כפירוש רשב"ם וראב"ע, והפשט והדרש
שניהם אמת כי שבעים פנים לתורה כנ"ל.....
.....ועי' פ' תצא בפסוק לא יומתו אבות על בנים (דברים כד, טז) בפ' רשב"ם וראב"ע
וספורנו, ובשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ר"ח בסוף הסימן.
עוד קטע על עניין זה ממבשר עזרא.
רמב"ן פ' קדושים פסוק לא תאכלו על הדם, פירש מ"ש במלחמת שאול בפלשתים
שאכלו על הדם, ע"ד הפשט היה כשוף, כד' ראב"ע ביסור"מ, ועי' לעיל.

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע
שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
ff771febc5bf6a14/dvir/search#/0/u/ca/mail/com.google.mail/

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בעושים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺